

Logos et scientia

Centar za proučavanje odnosa znanosti i religije (CePOZiR)

Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Jordanovac 110, pp 169, HR-10000 Zagreb, <https://cepozir.ffrz.hr/>

znanost se tiče promišljanja, a vjera otajstva ...

Ljetna škola Centra za proučavanje odnosa znanosti i religije

Prva [CePOZiR ljetna škola](#) – 2025.

filozofija odnosa znanosti i religije

Pod pokroviteljstvom

[FAKULTETA FILOZOFIJE I RELIGIJSKIH ZNANOSTI](#)

SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

PROGRAM

29. kolovoza 2025.

Program

Registracija i otvaranje

08:00 – 08:15	Registracija ¹
08:15 – 08:30	Otvaranje

Jutro: *realno stanje*

Prvi blok: *priroda i društvo*

08:30 – 09:20	Vuko Brigljević: <i>Naravna i nadnaravna objava u praksi istraživača</i>
09:25 – 10:15	Luka Šešo: <i>Subjektivno i objektivno u nadnaravnom</i>
10:15 – 10:30	Jutarnji veliki odmor ²

Drugi blok: *virtualni svijet*

10:30 – 11:20	Barbara Ćuk: <i>Skrb za samoga sebe, samospoznaja i spoznaja Boga u kontekstu virtualne i proširene stvarnosti</i>
11:25 – 12:15	Taras Barščevski: <i>Etički izazovi umjetne inteligencije</i>
12:15 – 14:00	Vrijeme ručka ³

Poslijepodne: *promišljanja*

Prvi blok: *kako promišljamo*

14:00 – 14:50	Filip Grgić: <i>Slobodna volja između filozofije i znanosti</i>
14:55 – 15:45	Bruno Petrušić: <i>Kauzalnost i transcendencija</i>
15:45 – 16:05	Popodnevni veliki odmor ⁴

Drugi blok: *što promišljamo*

16:05 – 16:55	Tomislav Kovač: <i>Znanstvena dimenzija međureligijskog dijaloga</i>
17:00 – 17:50	Petar Tomev Mitrikeski: <i>Dijalog razuma i vjere kao mutualistička simbioza</i>

Zatvaranje (17:50 – 18:00)

Molimo, pogledajte dalje.

¹ Registracija na licu mjesta omogućuje slušanje predavanja

² Organizirana okrepa

³ Ručak u vlastitom aranžmanu (Studetski dom *Laščina*, [Laščinska cesta 32](#) ili nekoliko drugih mjesta unutar 15 minuta hoda)

⁴ Organizirana okrepa

Sažetci izlaganja

Vuko Brigljević

Naravna i nadnaravna objava u praksi istraživača

„Znanstvenik i vjernik – je li to uopće moguće spojiti?“ Na to se pitanje nerijetko mora osvrnuti svatko tko se bavi znanosti, a u isto vrijeme sebe otvoreno naziva vjernikom. Može li, doista, jedna ista osoba s jedne strane proučavati sastavne dijelove atomske jezgre i njihove zakone, mehanizam nastanka galaksija u svemiru ili ulogu određenog gena u razvoju živog bića koristeći stroge metode prirodnih znanosti, a s druge strane ispovijedati vjeru u nevidljivog Boga, tražiti osobni odnos s njim u molitvi i živjeti prema toj vjeri? Mnogi danas odgovaraju – ne. Smatraju da takva osoba nužno pati od svojevrsne podvojenosti ili čak intelektualne šizofrenije. No je li to doista tako? Je li vjera doista tek šešir koji znanstvenik mora ostaviti u garderobi prije nego zakorači u laboratorij? U ovom izlaganju želimo promotriti dva vida spoznaje: onu koja proizlazi iz proučavanja prirodnih zakona – **prirodnu objavu**, i onu koja dolazi iz vjere – **nadnaravnu objavu**. Što svaka od njih poručuje istraživaču? Postoji li između njih sukob koji zahtijeva isključivanje jedne da bi se prihvatila druga – ili pak, naprotiv, otkrivamo duboku i plodnu harmoniju?

Luka Šešo

Subjektivno i objektivno u nadnaravnom

Promatrajući svjetske religije, mitologije, a napose raznovrsne sustave tradicijskih vjerovanja često se postavlja pitanje što je u njima objektivno, stvarno, „istinito“ a što su subjektivni pogledi onih koji u nešto vjeruju. Kako bi se pokušalo dati odgovore na ta pitanja u ovom predavanju studente će se upoznati s temeljnim kulturno-antropološkim konceptom kulturnog relativizma kojim nastojimo bolje razumjeti perspektive iz kojih se motri objektivno ili subjektivno u slojevitim i fluidnom sustavima vjerovanja. U srži predavanja biti će vjerovanja u naoko nadnaravna bića, prvenstveno ona iz tradicijskih vjerovanja i mitova poput vještica, vila, vampira te će se pristupiti analizi samih vjerovanja i pozicija onih koji u njih vjeruju.

Barbara Ćuk

Skrb za samoga sebe, samospoznaja i spoznaja Boga u kontekstu virtualne i proširene stvarnosti

Predavanje se bavi pitanjima je li i zašto specifičan čovjekov položaj u cjelini zbilje važan za njegovu samospoznaju i načine na koje on spoznaje Boga te kako se ljudsko iskustvo i načini na koje su čovjeku dani svijet i on sam mijenjaju prebivanjem u virtualnoj i proširenoj stvarnosti. Polazeći od toga da: **a)** načini na koje spoznaje otkrivaju čovjeka njemu samome, **b)** da je moguće naznačiti razliku u ontičkoj strukturi zbiljskog (realnog) i virtualnog svijeta te proširene stvarnosti, kao i posebnosti čovjekove smještenosti u njima, **c)** da su čovjek i svijet tradicionalno shvaćeni kao polazišta za spoznaju Boga, **d)** da se u virtualnoj stvarnosti koja postaje čovjekov novi „kozmos“ ljudsko iskustvo i način na koji doživljava sebe mijenjaju, razmišlja se o tome kako te promjene utječu na oblikovanje života, odnosno na neke klasične filozofske poslove: *čovjekovu spoznaju samoga sebe, brigu o sebi i spoznaju Boga*.

Taras Barščevski

Etički izazovi umjetne inteligencije

Brzi razvoj umjetne inteligencije (UI), koja je već zahvatila gotovo sve sfere ljudskoga života – od kulture i umjetnosti do obrazovanja, zdravstva, socijalnih pitanja, ekonomije, politike i svakodnevice – donosi brojne prilike, ali i značajne rizike s mogućim dalekosežnim posljedicama. Dok UI može olakšati i ubrzati svakodnevne aktivnosti te podići kvalitetu života, ona istodobno nosi opasnosti za privatnost, psihičko zdravlje i obiteljske odnose, može produbiti društvene i ekonomske nejednakosti, te otvoriti prostor za zlouporabe u nadzoru i vojnim primjenama, s potencijalno tragičnim posljedicama za čovječanstvo i planet. Smjer budućeg razvoja UI-a uvelike ovisi o kriterijima i ciljevima koji se postavljaju već danas. U tom je kontekstu Europska komisija 2018. osnovala Stručnu skupinu na visokoj razini o umjetnoj inteligenciji (AI HLEG), koja je 2019. izradila dva važna dokumenta: Definicija umjetne inteligencije: glavne mogućnosti i znanstvene discipline te Etičke smjernice za pouzdanu umjetnu inteligenciju. Njihov je cilj osigurati da se sustavi UI razvijaju, uvode i primjenjuju na pouzdan način. U izlaganju će se analizirati četiri osnovna načela koja bi trebala oblikovati razvoj UI-a: (1) poštovanje ljudske autonomije, (2) sprečavanje nastanka štete, (3) pravednost i (4) objašnjivost; kao i sedam zahtjeva koji su preduvjet za pouzdane sustave: (1) ljudsko djelovanje i nadzor, (2) tehnička otpornost i sigurnost,

(3) privatnost i upravljanje podacima, (4) transparentnost, (5) raznolikost, nediskriminacija i pravednost, (6) dobrobit za društvo i okoliš, te (7) odgovornost. Posebna će se pozornost posvetiti ograničenjima "Etičkih smjernica", koje u središte stavljaju isključivo čovjeka, ostavljajući otvorenim pitanja autonomije UI-a, njezine kontrole te mogućnosti donošenja i provedbe odluka bez ljudske intervencije. Takav naglašeni antropocentrizam zanemaruje transcendentnu dimenziju čovjeka i ostavlja nejasnima ključna pitanja: tko nadzire provedbu smjernica, može li se ispraviti posljedice grešaka ili zloraba te tko je odgovoran za neispravno funkcioniranje sustava. U tom kontekstu etika umjetne inteligencije ne može se svesti samo na tehnička pravila i regulative, nego zahtijeva oblikovanje odgovorne kulture i savjesti znanstvenika, inženjera, političara i korisnika. Osim toga, riječ je o izazovu koji je globalne naravi, jer nadilazi granice pojedinih država i kontinenata te traži međunarodnu suradnju. Na temelju biblijskih tekstova o stvaranju svijeta, viziji čovjeka kao imago Dei i njegovoj zadaći podložiti sebi zemlju i vladati svim stvorovima, bit će ponuđena biblijska perspektiva etičkih pitanja koja se odnose na umjetnu inteligenciju. U središtu te perspektive stoji dostojanstvo ljudske osobe, koje je temeljni kriterij za svaki oblik razvoja i primjene UI-a. Biblijska vizija također otvara dimenziju nade – umjetna inteligencija, ako se razvija u svjetlu Božjeg plana, može postati sredstvo služenja čovjeku i doprinositi zajedničkom dobru, a ne prijetnja njegovoj slobodi i budućnosti.

Filip Grgić

Slobodna volja između filozofije i znanosti

U predavanju će se najprije ocrtati kontekst unutar kojega je nastalo ono što danas nazivamo problemom slobodne volje, a to je navodni sukob između pretpostavke da svijet funkcionira deterministički, s jedne strane, i ljudske slobode, s druge strane. Razmotrit će se glavni razlozi zbog kojih pojedini znanstvenici smatraju da je slobodna volja iluzija te uputiti na njihova ograničenja. Zaključno će se pokazati da je problem slobodne volje konceptualni, a ne empirijski problem te da samo postojanje toga problema uvelike ovisi o značenju što ga pridajemo izrazima "sloboda" i "slobodna volja".

Bruno Petrušić

Kauzalnost i transcendencija

Tradicionalno razumijevanje kauzalnosti u svakodnevicu počiva na linearnom modelu – bottom-up (odozdo prema gore) ili top-down (odozgo prema dolje). U tom okviru niže razine stvarnosti (npr. geni, bakterije, neuronski procesi) uzrokuju pojave na višim razinama (organizam, svijest), ili obratno, viša razina djeluje na niže (npr. imunološki sustav na bakterije). No, ovaj linearni okvir pokazuje se nedostatnim za objašnjenje složenijih fenomena, osobito svijesti, slobodne volje i intencionalnosti. Zbog toga se uvodi koncept kružne kauzalnosti, prema kojoj nema privilegirane početne točke ni isključivog smjera uzročnosti. Svijest i mozak, na primjer, djeluju uzajamno – svijest oblikuje neuronske procese, a neuronski procesi svijest. U tom krugu, subjekt slobodnom odlukom može „prekinuti“ lanac i namjerno definirati njegov početak, tijek i kraj. Time se naglašava važnost subjekta i slobodne volje, koji ne mogu biti reducirani na mehaničke ili isključivo biološke procese. Slobodna volja i subjektivnost izmiču empirijskoj znanstvenoj metodologiji i zahtijevaju širi, filozofsko-teološki okvir. Ovdje se pojavljuje pojam intencionalne kauzalnosti – specifične top-down kauzalnosti koja pripada samo čovjeku. Ona polazi od činjenice emergencije: da cjeline (npr. organizam) nisu svedive na proste zbrojeve svojih dijelova te da intencionalna mentalna stanja (želje, ciljevi, uvjerenja) imaju stvarnu uzročnu učinkovitost u oblikovanju ponašanja. Svijest nije tek epifenomen, već aktivno sudjeluje u određivanju budućih djelovanja. Na toj osnovi moguće je ponovno otvoriti prostor za svršni uzrok (causa finalis), koji je u modernoj znanosti uglavnom reduciran na tvorni uzrok (causa efficiens). No, kako pokazuje Davidsonova analiza odnosa između razloga i uzroka, razlozi nisu puki epifenomeni nego autentični uzroci djelovanja. To znači da uzročnost ne iscrpljuje svoje značenje u mehanici i nužnosti, nego uključuje i dimenziju smisla i razloga. Odatle se otvara prostor transcendencije: kružna kauzalnost i intencionalnost same po sebi ne mogu objasniti sebe. Da bi se razumjeli, zahtijevaju referentnu točku izvan sustava – razlog, smisao i slobodnu volju koji nadilaze imanentni kauzalni lanac. U konačnici, pitanje „zašto radije nešto nego ništa?“ upućuje na transcendentni temelj koji je uzrok i svrha svega. Dakle, suvremena teorija kauzalnosti, uvažavajući pluralnost modela (linearni, kružni, strukturni), vodi prema spoznaji da je čovjek biće koje djeluje slobodno i intencionalno, a ta sposobnost upućuje na transcendentni izvor razloga i smisla. Time se pokazuje da kauzalnost, shvaćena u punini, ne može biti odvojena od transcendencije.

Molimo, pogledajte dalje.

Vjera (πίστις) i razum (λόγος) nerazdvojive su sastavnice ljudskoga uma (νοῦς). Razum je sposoban za diskurzivno razmišljanje (διάνοια) bez kojeg bi se ljudske kognitivne sposobnosti oslanjale samo na intuiciju. Stoga, razum nam omogućuje razumijevanje svijeta, koji se također može duhovno kontemplirati. S druge strane, vjerom ostvarujemo povjerenje u Boga – čije svete objave tumačimo i premišljanjem i vjerom – što u konačnici rezultira znanjem (ἐπιστήμη). To znači da se vjeri, kao i razumu, mogu pripisati epistemičke sposobnosti što otvara pitanje njihova odnosa unutar uma. Temelja tipologija toga odnosa prepoznaje *sukob, samostalnost, dijalog i integraciju*, a najprirodniji odnos razuma i vjere je dijalog.

Molimo, pogledajte dalje.

Dopunske informacije

Mjesto održavanja Škole

[Sveučilište u Zagrebu](#), [Fakultet filozofije i religijskih znanosti](#)

[Jordanovac 110](#), HR-10000 Zagreb

Dvorana: [p. Peter-Hans Kolvenbach SJ](#) (122 mjesta)

Opaska: Komercijalan parking dostupan je na lokaciji.

Ravnatelj Škole

| prof. dr. sc. [Denis Sunko](#) (dks@phy.hr)

Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet (umirovljen); stalni član [Stručnog kolegija](#) CePOZiR-a

Glasnogovornica Škole

| Dora Šajnić, mag. relig. (dora.sajnic@ffrz.unizg.hr)

Centar za proučavanje odnosa znanosti i religije; tajnica Kabineta CePOZiR-a

Nastavnici (abecednim redoslijedom)

| izv. prof. dr. sc. [Taras Barščevski](#) (taras.barscevski@kbf.unizg.hr)

Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet, Katedra Svetog pisma Novog zavjeta; [savjetnik](#) CePOZiR-a

| prof. dr. sc. [Vuko Brigljević](#) (Vuko.Brigljevic@irb.hr)

Institut Ruđer Bošković, voditelj Laboratorija za fiziku elementarnih čestica; član [Znanstvenog savjeta](#) CePOZiR-a

| izv. prof. dr. sc. [Barbara Ćuk](#) (barbara.cuk@ffrz.unizg.hr)

Sveučilište u Zagrebu, Fakultet filozofije i religijskih znanosti; članica [Savjeta filozofa](#) CePOZiR-a

| dr. sc. [Filip Grgić](#) (filip@ifzg.hr)

Institut za filozofiju, Zagreb; član [Savjeta filozofa](#) CePOZiR-a

| izv. prof. dr. sc. [Tomislav Kovač](#) (tomislavkovac204@gmail.com)

Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet, pročelnik Katedre fundamentalne teologije; član [Savjeta teologa](#) CePOZiR-a

| doc. dr. sc. [Petar Tomev Mitrikeski](#), dipl. ing. (ptmitrikeski@ffrz.unizg.hr)

Sveučilište u Zagrebu, Fakultet filozofije i religijskih znanosti; [pročelnik](#) CePOZiR-a

| dr. sc. [Bruno Petrušić](#) (bruno.petrusic@gmail.com)

Centar za proučavanje odnosa znanosti i religije; stalni član [Stručnog kolegija](#) CePOZiR-a

| prof. dr. sc. [Luka Šešo](#) (luka.seso@unicath.hr)

Hrvatsko katoličko sveučilište, Odjel za sociologiju; savjetnik CePOZiR-a

Posada Škole

| Josip Stan Glavaš

Sveučilište u Zagrebu, Fakultet filozofije i religijskih znanosti

| Amedeo Oreški

Sveučilište u Zagrebu, Fakultet filozofije i religijskih znanosti

Ostalo

| *Diplome*

Svaki polaznik Škole dobit će prikladnu diplomu koju potpisuju Pročelnik CePOZiR-a i Ravnatelj Škole.

| *Pristup Internetu*

Otvorena Wi-Fi usluga dostupna je na lokaciji

| *Osvježenja*

Keksi i osvježavajući napitci bit će posluženi nastavnicima, studentima i posadi Škole. **Organizator će procijeniti količine prema broju polaznika koji se registriraju prije 1. srpnja 2025.** Komercijalni strojevi za kavu, vodu i ostalo dostupni su na istom mjestu.

| *Stanke za odmor*

Potiču se nastavnici, studenti i posada Škole na aktivno stručno druženje tijekom stanki.

| *Grad Zagreb*

Grad Zagreb za posjetitelje – u slučaju da želite istražiti grad: [InfoZagreb](#).

Molimo, pogledajte dalje.

Zahvale

CePOZiR zahvaljuje Dekanu i Upravi Fakulteta filozofije i religijskih znanosti na sveobuhvatnoj potpori. Također, posebna zahvala ide doc. dr. sc. Micolaju Martinjaku SJ te Marti Kranjčec, dipl. ing. na presudnoj tehničkoj pomoći.